

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΛΕΟΥΣΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Άρθρο Νίκου Αντ. Δεμερτζή, Διευθυντή 1ου Γυμνασίου Καλλιθέας Αττικής, με καταγωγή από Γλύφα Ηλείας, με αφορμή τα 200 χρόνια από την Επανάσταση του 1821.

Το μοναστήρι βρίσκεται σε ένα βαθύ καταπράσινο φαράγγι λίγα χιλιόμετρα βορειο-Ανατολικά της Γλύφας καθ' οδόν προς το γειτονικό χωριό Λυγιά του Δήμου Πηνειού Ηλείας. Όπως θα καταδείξουμε στη συνέχεια, στο φαράγγι αυτό υπήρχε οικισμός από πολύ παλιά και τούτο γιατί παρείχε προστασία, τόσο από τα στοιχεία της φύσης όσο και από πειρατές. Αργότερα πολλοί μετοίκησαν και δημιουργήθηκε το χωριό Λυγιά, αλλά σε πολλές περιόδους της ιστορίας κατέφευγαν εκεί αγροτοποιμένες της περιοχής, φοβούμενοι επιθέσεις εισβολέων.

Αν κρίνουμε και από τη χρονολόγηση της υπεραιωνόβιας ελιάς που υπάρχει στην περιουσία του μοναστηριού για την οποία θα μιλήσουμε παρακάτω, το μοναστήρι κτίστηκε από τους πρώτους αυτούς οικιστές τον 9ο αιώνα μ.Χ., δηλαδή στη μεσο-βυζαντινή περίοδο (610-1081μ.Χ). Αφιερώθηκε στην Παναγία και δόθηκε το όνομα Ελεούσα για να τους ελεεί και να τους προστατεύει από τους πειρατές και τις λοιμώδεις αρρώστιες. Γιορτάζει στις 31 Αυγούστου.

Το μοναστήρι όπως είναι σήμερα. Δείτε μπροστά στο ναό κολόνες απομεινάρια προϋπάρχοντος, από τη βυζαντινή περίοδο..

Υπάρχει βέβαια και η παράδοση σύμφωνα με την οποία, μετά την περίοδο της εικονομαχίας, βρέθηκε από βοσκό της περιοχής εικόνα της Παναγίας, στη σπηλιά που υπάρχει στο φαράγγι. Όλοι γνωρίζουμε ότι στη διάρκεια της εικονομαχίας οι εικόνες διώκονταν και τις έκρυβαν. Το 843 μ.Χ όμως, όταν αυτοκράτειρα του Βυζαντίου ήταν η Θεοδώρα, συγκάλεσε την 8η Οικουμενική Σύνοδο η οποία αποφάσισε να σταματήσει την εκδίωξή τους. Έτσι λοιπόν λίγα μέτρα πιο κάτω κτίστηκε ο πρώτος ναός, όπως προαναφέραμε, από τους οικιστές του φαραγγιού έτσι ώστε να είναι αθέατος από τη θάλασσα και να είναι προφυλαγμένος από τους πειρατές!

Η σπηλιά στην οποία βρέθηκε η εικόνα είχε σταλακτίτες και το νερό που έρεε το θεωρούσαν αγίασμα. Έξω από τη σπηλιά υπήρχε η παράδοση οι γυναίκες να δένουν επάνω στους θάμνους ένα κομμάτι από τα ρούχα τους (κουρέλια) για να ξορκίσουν το κακό!

Η Μονή στην τουρκοκρατία. Η συμβολή της στην επανάσταση του 1821

Από το αρχείο της Μονής Βλαχερνών, μετόχι της οποίας αποτέλεσε η Αγία Ελεούσα μαθαίνουμε ότι το 1683 πειρατές κουρσεύουν και καίνε το μοναστήρι. Οι κάτοικοι της περιοχής όχι μόνο το ξανακτίζουν αλλά οικοδομούν υψηλό τείχος και στη μέση του περιβόλου πύργο με πολεμίστρες για να κλείνονται μέσα και να αντιμετωπίζουν με όπλα τους επίδοξους εισβολείς-πειρατές. Σε συγγίλιο του πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Παϊσίου με ημερομηνία 2 Ιουλίου 1741 γίνεται αναφορά στην Αγία Ελεούσα, ως μετόχι της Μονής Βλαχερνών και ανήκον στη δικαιοδοσία της Μητρόπολης Παλαιών Πατρών.

Το 1976 ο μισογκρεμισμένος πύργος του μοναστηριού (δεξιά) κηρύχθηκε διατηρητέο μεσαιωνικό μνημείο και αργότερα αναστηλώθηκε και ανακαινίστηκε. Δείτε αριστερά τον πύργο μετά την ανακαίνιση και την είσοδο του που συνδέεται μετά τα σκαλιά με ξύλινη γέφυρα, που αποκόπτεται, για ασφάλεια.

Μετά τα Ορλωφικά, το 1770, καθώς τα τείχη της μονής δεν ήταν αρκετά για να προφυλάξουν τα κειμήλια και τους διαμένοντες από την εκδικητικότητα των Τούρκων, η εικόνα της Παναγίας φυγαδεύτηκε στη Ζάκυνθο. Το 1804 ζητήθηκε από τη Μονή Προδρόμου στη Ζάκυνθο να επιστρέψει την εικόνα της Παναγίας, αίτημα που δεν έγινε πρόθυμα αποδεκτό και που ικανοποιήθηκε μόνο μετά από προσωπική παρέμβαση του Μουσταφά, Αγά της Γαστούνης, στον ενετό έπαρχο της Ζακύνθου.

Στη διάρκεια της τουρκοκρατίας το μοναστήρι αποτελεί το κέντρο της περιοχής. Έχει μεγάλη περιουσία και σε αυτό καταφεύγουν στις δύσκολες περιόδους. Η συμβολή της Μονής στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821 ήταν πολύ σημαντική και τούτο γιατί διαθέτοντας

μεγάλη περιουσία προμήθευε συνεχώς τον αγώνα με τρόφιμα. Την περίοδο αυτή όλη η περιοχή ανήκει στον άρχοντα της Γαστούνης Γεώργιο Σισίνη, ο οποίος προμήθευε με τρόφιμα του μοναστηριού τόσο το δικό του στράτευμα, όσο και του Κολοκοτρώνη του οποίου ήταν φίλος. Το 1826 όμως ο Ιμπραήμ έκαψε το μοναστήρι και έθεσε τέρμα στη μεγάλη του άνθηση. Παρά τις πολλές καταστροφές στο πέρασμα των αιώνων, το μοναστήρι πάντα ξανακτιζόταν.

Η Μονή μετά τη μικρασιατική καταστροφή (1922)

Μετά την μικρασιατική καταστροφή (1922) το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του μοναστηριού απαλλοτριώνεται και παραχωρείται στους πρόσφυγες παππούδες μας. Την εποχή αυτή στο μοναστήρι ιερουργούσε ο ιερομόναχος παπά - Γρηγόρης Κουτρουμάνης, ο οποίος καβάλα σε ένα γαϊδουράκι εξυπηρετούσε λειτουργώντας και εξομολογώντας όλους τους κατοίκους των κοντινών χωριών, που δεν είχαν παπά (μεταξύ αυτών και της Γλύφας).

Έκτοτε το μοναστήρι της Αγίας Ελεούσας περνάει περιόδους ακμής, όταν η στελέχωσή του είναι η πρέπουσα και παρακμής, όταν συμβαίνει το αντίθετο. Δυστυχώς, το 1979 συνέβη μία από τις μεγαλύτερες συμφορές: εκλάπη η εικόνα της Παναγίας της Ελεούσας και δεν έχει βρεθεί ακόμη. Το ευχάριστο βέβαια είναι ότι το 1976 ο μισογκρεμισμένος πύργος του κηρύχθηκε διατηρητέο μεσαιωνικό μνημείο και αργότερα αναστηλώθηκε και ανακαινίστηκε (βλέπε φωτογραφία).

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΡΧΑΙΟΜΕΤΡΙΑΣ
Ινστιτούτο Ναυσοσταθμίας και Ναυτογεωλογίας,
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"
153 10 Αγία Παρασκευή, Αττική
Τηλ.: 210-6503389, 6503350, Φαξ: 210-6519430,
e-mail: v.maniatis@imr.demokritos.gr

ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ ΕΛΑΙΟΔΕΝΤΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΗΑΙΚΙΑΣ ΣΤΗ
ΛΙΑΚΟΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΛΕΟΥΣΑΣ, ΓΛΥΦΑ,
ΗΛΕΙΑ

(Προκαταρκτική Μελέτη)

18 Δεκεμβρίου 2015

Δρ. Γιάννης Μανιάτης

Διευθυντής Ερευνών, Υπεύθυνος Εργαστηρίου Αρχαιομετρίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Κατόπιν της συστηματικής προεπιβούλας του κ. Στέφη Σπεντζάρη από το Βασιλόκειο Ηλείας και με την σίφαινη γνώμη και πρόσκληση του Ηγούμενου της Ιεράς Μονής Αγίας Ελεούσας, Γλύφας, πατέρα Γεωργίου Χαροβάββα, κλήθηκε να εξετασεί και να χρονολογήσει ελαιόδεντρο μεγάλης ηλικίας το οποίο βρίσκεται σε κτήμα ιδιοκτησίας της Ι.Μ. Αγίας Ελεούσας. Η επίσκεψη έγινε στις 18 και 19 Οκτωβρίου 2015.

Το δέντρο βρίσκεται σχετικά απομονωμένο σε καλλιεργήσιμο χωράφι της Μονής (Εικ. 1) με κοντινότερη απόσταση άλλων δέντρων γύρω στα 30 μ.

Εικ. 1. Το υπό μελέτη ελαιόδεντρο στη περιοχή Γλύφας, Ηλείας.

Μια ελιά με τον τεράστιο κορμό της, που ανήκει σε κτήμα του μοναστηριού, μαρτυρά ότι η φυσικά προστατευμένη περιοχή του, κατοικείται επί πολλούς αιώνες. Δεξιά η έκθεση για τη χρονολόγηση της υπεραιώνובιας αυτής ελιάς, που βρίσκεται σε απομονωμένο σχετικά καλλιεργήσιμο χωράφι της Μονής.

Υπεραιωνόβια ελιά σε κτήμα ιδιοκτησίας της Μονής

Το 2000 στην 1η έκδοση του ιστορικού μου χρονικού «Από τη Μικρά Ασία στη ΓΛΥΦΑ» (<http://users.sch.gr/ndemertzis/glyfa.pdf>) και στην σελίδα 18, για πρώτη φορά, αναδείχθηκε και δημοσιεύτηκε μια φωτογραφία με την παρακάτω λεζάντα: «μία ελιά με τον τεράστιο κορμό της, που ανήκει σε κτήμα του μοναστηριού και μαρτυρά ότι η φυσικά προστατευμένη περιοχή του, κατοικείται επί πολλούς αιώνες».

Με ικανοποίηση επιβεβαιωθήκαμε και σύμφωνα με ένα δημοσίευμα (21/2/2017) της εφημερίδας της Ηλείας «Πρώτη», με τίτλο: Υπεραιωνόβια και ... με τη βούλα η ελιά που βρίσκεται σε κτήμα ιδιοκτησίας της Ι.Μ. Αγίας Ελεούσας στη Γλύφα της Λυγιάς Βαρθολομιού του Δήμου Πηνειού, πληροφορηθήκαμε τα παρακάτω:

"Κατόπιν ενεργειών του Στάθη Σπεντζάρη από το Βαρθολομιό ο ειδικός επιστήμονας Δρ. Γιάννης Μανιάτης, Διευθυντής Ερευνών στο εργαστήριο Αρχαιομετρίας του Εθνικού Κέντρου Έρευνας Φυσικών Επιστημών «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ» ο οποίος πραγματοποίησε επίσκεψη στο κτήμα της Ιεράς Μονής στις 18 και 19 Οκτωβρίου του 2015 μέσα στο οποίο υπάρχει μια τεράστια ελιά που βλέπετε στη φωτογραφία. Το ελαιόδεντρο αυτό μετρήθηκε από τον επιστήμονα και μάλιστα ελήφθησαν δείγματα. Στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε έγιναν λεπτομερείς μετρήσεις και αναλύσεις ενώ με τη χρήση συνδυαστικών μεθοδολογιών προσδιορίστηκε η ηλικία του ελαιόδεντρου στα 1268 (συν-πλην 117) χρόνια. Στη μελέτη - έκθεσή του (βλέπε φωτογραφία) το δέντρο φυτεύτηκε περίπου στα μέσα του 8ου αιώνα μ.Χ. κατά την ονομαζόμενη Μεσο-Βυζαντινή περίοδο (610-1081 μ.Χ.). Επομένως το συγκεκριμένο δέντρο αποτελεί ένα ιστορικό, φυσικό και πολιτιστικό Μνημείο".

Επίλογος

Η Αγία Ελεούσα είναι μια ιστορική Μονή ανά τους αιώνες μέσα σε ένα βαθύ καταπράσινο φαράγγι από την μεσο-βυζαντινή περίοδο. Πέρασε ημέρες ακμής και χαράς (θρησκευτικές συνάξεις, τελετές, πανηγύρια κλπ.) αλλά και παρακμής και θλίψης (εγκατάλειψη, πυρπόληση από πειρατές και Ιμπραήμ, κλοπή εικόνας). Υπήρξε ακόμη καταφύγιο των κατοίκων της περιοχής σε δύσκολες περιόδους και είχε μεγάλη συνεισφορά στον αγώνα του 1821 για την απελευθέρωση του έθνους.

Με την Αγία Ελεούσα οι κάτοικοι της Γλύφας είναι συναισθηματικά δεμένοι, όχι μόνο επειδή σ' αυτήν ανήκουν οι εκτάσεις που τους δόθηκαν, αλλά επειδή εδώ οι πρώτοι οικιστές, άσκησαν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα (1926-1934), μέχρι να οικοδομήσουν το δικό τους Ναό (Αγία Μαρίνα) και εδώ έθαψαν τους πρώτους τους νεκρούς._

Βιβλιογραφικές αναφορές

Δεμερτζής Νίκος (2000) Από τη Μικρά Ασία στη ΓΛΥΦΑ. Ιστορικό χρονικό (1922-2000) 1η διαδικτυακή έκδοση του ιδίου, στην προσωπική του ιστοσελίδα

Εφημερίδα, ΠΡΩΤΗ (Ηλείας), 21 Φεβρουαρίου 2017. Ρεπορτάζ με τίτλο: Υπεραιωνόβια και ...με τη βούλα η ελιά της Ι.Μ. Αγίας Ελεούσας

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (1978). Νεότερος Ελληνισμός, από 1913 ως 1941, τόμος ΙΕ. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών

Λούμπας Κώστας (2009). Ο Δήμος Μυρτουντίων και τα Λεχαινά. Έκδοση Δήμου Λεχαινών

Μπράτης Ανδρέας (1992) ΤΟ ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟ. Εκδοτικός οίκος Μέριμηκα